

ÇİNİN ORTA ASYA'DA YUMUŞAK GÜCÜ

Soft Power Of China In Central Asia

Sultan BİRGÜL

Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyasi Tarih Bölümü, KOCAELİ/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1209-8661>

Arş.Gör. Onur YILMAZ

İstanbul Aydın Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İSTANBUL/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6846-0968>

ÖZET

Sovyetler Birliği'nin çöküşüne müteakip Çin'in Orta Asya bölgesindeki etkisi ve hareket alanı da artmıştır. Çin'in bölgeyle ekonomik, politik, kültürel ve güvenlik gibi birçok alanda işbirliği söz konusudur. Diğer taraftan her ne kadar ekonomik yönden ilişkiler, bölge ülkelerince takdir edilse de Çin'in gerçek ajandası hakkında bölge halkının ve hükümetlerinin endişeleri sürmektedir. Çin'e bu şüpheli bakışı tersine çevirmek isteyen Çin yönetimi ise yumuşak güç kullanarak yeni bir imaj yaratmak istemiştir. Bu makale Çin'in yumuşak güç konseptine ve onun Orta Asya bölgesine yönelik geliştirmiş olduğu yumuşak güç politikalarına değinmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yumuşak Güç, Çin, Konfüçyus Enstitüleri, Peripheral Diplomasi

ABSTRACT

Following the collapse of Soviet Union, China's involvement in Central Asia has increased. China's engagement in Central Asia covers many sphere of interactions such as: economic, politic, cultural and security. Once Central Asian leaders and governments credits China for economic benefits that it brings to the region, huge part of local leaders and public still remain skeptical about China's real agenda. On the other hand China has increased its effect despite doubts. This article refers on China's understanding about soft power and its sources which using in Central Asia.

Key Words: Soft Power, China, Confucius Institutes, Peripheral Diplomacy

1.GİRİŞ

Zengin doğal kaynaklara sahip olan Orta Asya, özellikle Sovyetler 'in çökmesinden sonra Çin'in etkisini arttırdığı bir bölge olmaya başlamıştır. Çin'i bölgedeki ilgisinde itici gücün ekonomik kaygılar olduğu bilirse de burada enerji güvenliğini sağlama, mallarına pazar bulma, küresel güç olma hedefinin ilk adımı olarak gördüğü bölgesel liderliğini pekiştirme, Asya ve Avrupa'yı birleştirir vaziyetteki bu coğrafyada etkisini artırma hedefleri de Çin açısından önemli olmaktadır.

Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra Orta Asya'da ortaya çıkan yeni devletler olan Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan ilk defa kendilerini ve ülkelerinin kaynaklarını tamamıyla yönetme durumuna gelmişlerdir. Buna rağmen bağımsızlıklarını kazandıkları ilk yıllar, liderlerinin Sovyetler 'den bağımsız olarak dış politika yapabilme deneyimleri yetersiz ve eksik olduğu için problemlili olmuştur. Diğer taraftan yeterli altyapı yatırımlarından mahrum kalan bölgede, ekonomi yönetimi ve dış politikada Rus etkisi daima kendini göstermiştir. Fakat Sovyetlerin çökmesiyle beraber bölgeye İran, Türkiye, Hindistan gibi komşu devletlerin de ilgisi artmıştır. Ayrıca yine Rusya Federasyon'un Sovyetlerden kalan bu bölgelere kendi içerisinde yaşadığı ekonomik ve politik sorunlardan dolayı yeterince ilgi gösterememesi, bölge ülkelerinin diğer aktörlerle de iletişim ve etkileşime girerek, kendi ulusal hedeflerini koymalarına ve bu hedeflere ulaşmak adına bu bölgesel güçlerle yapmış oldukları anlaşmalarla bir denge siyaseti gütmelerine sebebiyet vermiştir.

Bölgeyle ilgilenen birçok devlet olmasına rağmen, 1990'lı yıllarla beraber en aktif gücün ise burada Çin olduğu görülmektedir. Çin, bağımsızlıklarını yeni kazanan bu beş devleti ilk tanıyan ve onlarla diplomatik ilişkiler kuran devlet olması bakımından da önemlidir. 2000'li yıllara kadar Çin'in bölgedeki temel hedefi güvenlik olmuştur. Özellikle bölge ülkeleriyle yaşadığı sınır problemlerini aşan Çin, daha sonra ekonomik kaygılarla bu bölgeye eğilmiş, hemen hemen bu beş ülkenin hepsinin en büyük ticaret partneri olmuştur.

Diğer taraftan Çin, bölgedeki etkisini arttırma niyetinde olsa da, yatırımlarını arttırdığı bu bölgede Çin karşıtlığının da arttığı görülmüştür. Bu aşamada Çin, hem bölge nezdinde imajını olumlu yönde değiştirme, hem de bu karşıtlığı yok ederek politikalarını daha kolay ve ekonomik bir şekilde nüfuz ettirme arayışında olmuştur. İşte bu aşamada Çin, yeni bir politika denemeye başlamıştır; yumuşak güç politikası...

1990'lı yıllarda Joseph Nye'nin ön plana atmış bu olduğu bu fikir, bütün dünya ülkelerinde etkisini göstermiş, sert güç politikalarının her halükarda istenilen neticelere ulaşmada etkili olamayabileceğini göstermiştir. Diğer taraftan yumuşak güç araçlarının hem daha ekonomik olması ve hem de ülkelerin politikalarını etkilemede daha etkili olması, Çin için de heyecan verici olmuştur.

Bu makalede, Çin'in Orta Asya'ya yönelik yumuşak güç politikalarına değinilmiştir. Birinci bölümde yumuşak güç kavramına değinilerek, onu sert güçten ayıran özellikleri açıklanmıştır. İkinci bölümde; Çin'in yumuşak güç konseptine değinilmiş, yumuşak güç politikalarını hayata geçirirken hangi araçların, ne gibi maksatlarla kullanıldığından bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde Çin'in Orta Asya bölgesinde etkisini değiştirmek ve yeni, olumlu bir imaj yaratmak için hayata geçirdiği yumuşak güç araçlarına ve bu araçların her bir Orta Asya ülkesindeki yansımalarına değinilmiştir. Çin özellikle 2000'li yıllarda, liderlerinin de girişimleriyle politikalarını hayata geçirmeye başlamış, bu anlamda Peripheral (bölgesel) diplomasi politikası ön açıcı olmuştur. Konfüçyus Enstitüleri ise Çin'in yumuşak güç kaynaklarından en önemlisini oluşturmaktadır.

Sonuç bölümünde Çin'in Orta Asya'daki bu faaliyetlerinin, istenilen etkiyi ne düzeyde yarattığı veya ne düzeyde eksik kaldığına değinilmiştir. Her ne kadar Çin, yumuşak güç araçlarını hayata geçirmek adına Orta Asya bölge ülkelerine yönelik yatırımlarla kıyaslandığında istediği sonuçlara henüz ulaşamamışsa da bu yolda önemli bir ivme kazandığı da görülmektedir.

2. YUMUŞAK GÜÇ ÜZERİNE

Genellikle realist yaklaşımla özdeşleştirilen ve realist okumalarla değerlendirilen güç kavramına farklı formlarda idealizm, marksizm, feminizm ve eleştirel kuramlarda da önemli bir yer verilmektedir. Uluslararası ilişkiler sisteminin anarşik görünüm çizmesinden dolayı yani; yönetecek merkezi bir otorite ve yeterli hukuk kuralları bulunmadığından, her devlet kendi varlığını sürdürmek ve küresel sistemde tutunabilme için güvenlik ve güç arayışları içerisine girmekte, kalıcılığını devam ettirme hassasiyetlerini göstermektedir. Uluslararası ilişkiler tarihi bir bakıma güçlerin oluşumu, gelişimi, mücadelesi ve ilişkileri tarihidir. Uluslararası ilişkiler kuramlarında ve analizlerde başvurulan ve tartışılan en önemli temel kavram olmasına karşın, gücün içeriği ve nasıl ölçülebileceği hususunda kesin bir mutabakat sağlanamamaktadır. Buradan hareketle Joseph Nye gücü hava durumuna benzetmektedir; yani herkesin hakkında konuştuğu ancak çok az insanın işleyiş mantığını anladığı bir kavramdır (Sandıklı, 2015).

Yakın döneme kadar bir devletin ulusal gücü denilince akla yalnızca o devletin sahip olduğu silahlı kuvvetleri yani ordusu gelmiştir ki bu güç uluslararası literatürde sert güç olarak tanımlanmaktadır. Bugün de devlet güvenliğinin esas dayanağı olarak ordular görülmektedir. Ordunun varlığı barış dönemlerinde ülkenin caydırıcılığını, savaş dönemlerinde ise savunmasını yapması açısından büyük öneme sahip olmaktadır. Gerektiğinde sınırlı savaştan topyekün savaşa kadar bir seri askeri operasyon içerisinde belirlenen hedefleri ele geçirmek veya yok etmek üzere kullanılarak rakip ülkenin teslim olması veya girişimlerinden vazgeçmesi sağlanmaya çalışılır. Bundan dolayı güçlü ve kullanılmaya hazır orduya sahip olmak tüm ülke yöneticilerinin birincil görevi olarak görülmüştür. Bir devletin ulusal güvenlik çıkarlarının zorunlu kıldığı haller de kuvvete başvurmadan çekinmeyeceğini inandırıcı biçimde ortaya koyması çoğu zaman etkili olmaktadır. Tabii bunun için o ülkenin yeterli güce ve gücü kullanacak siyasi idareye sahip olması gerekmektedir (Yılmaz, 2011: 33-34). Silahlı Kuvvetlerin buradaki rolü gerektiğinde savaşmak kadar "caydırıcılık" kapsamında düşünülmelidir. Savunma gücünün barış zamanında en etkili biçimde kullanılması için diplomasi ile silahlı kuvvetlerin çok yakın bir uyum ve işbirliği içinde olmaları gerekmektedir. Dünya politikasında önemli roller oynamak isteyen ülkeler, daima güçlü ordulara sahip olmaya önem vermiştir. Askeri güç kullanımında zor kullanmak ve müdahalede bulunmak önemli ve belirgin argümanlardan oluştuğu için sert bir nitelik taşımaktadır.

Soğuk Savaş boyunca gücün genellikle bu realist paradigmadan takip edildiği ve genellikle sert güç araçlarının kullanıldığı gözlemlenmiştir. Fakat günümüz bilgi çağında bu etkinlik kamuoyunu yönlendirebilme, ikna ve pazarlık yeteneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Joseph Nye tarafından 1990 yılında "yumuşak güç" olarak adlandırılan bu yeni güç tanımlamasına göre; küresel sistemin çok kutuplu

yapısı, uluslararası örgüt ve medyanın artan etkisi sonucu askeri kapasitenin geri planda kalması ile asimetrik savaş yöntemlerinin üretilmesi ve klasik orduların etkinliğinin azalması, çağımızda sert güç politikalarının önemi azaltmıştır. Zorbalık yerine iş birliğinin önemini vurgulayan Nye, yumuşak gücü; “Eğer istediğim şeyi istemeni sağlayabilirsem, o zaman yapmak istediğin şeyi yapmaya seni zorlamama gerek yoktur.” diyerek anlatmaktadır. Bu paralelde yumuşak güç, mevzubahis devletin kendi ulusal çıkarlarını, liderlik yaptığı devletlerin ulusal çıkarlarıyla uyuşacak bir formda sunabilme ve diğerlerini de hoşnut edecek bir biçimde izleyebilme kapasitesi demektir (Nye, 2003: 10-11).

Nye'nin tanımladığı yumuşak güç; varılmak istenen hedefe, başka güç aktörlerini etkileyerek ve aynı biçimde düşünmelerini sağlayarak onları cezbetmeye dayanan bir güçtür. Hedefe ulaşmak adına sert güç kullanma seçiminde bulunan ülkeler, baskıcı diplomasiye başvurmak, savaş ilan etmek ve sert güç kullanmaya niyetli diğer aktörlerle ittifak kurmak gibi politikalar izleyebilir. Buna karşın yumuşak güçte kamu diplomasisine önem verilir. Diğer aktörlerin zorlama ya da baskı olmadan, fark ettirilmeden, uygun diplomatik araçlar ile istenilen çizgiye getirilmesi sağlanır (Büyükgöze, 2016: 44).

Bu hususta yararlanılabilecek yumuşak güç unsurları arasında ise kültürel unsurlar, edebiyat, sanat, müzik, müşterek değerler, yaşam biçimi, teknoloji, farklılıklara saygı, evrensel hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi diğer halkları cezbetme yetisi olan bütün faktörler sayılabilir. Diğer taraftan yumuşak güç unsurlarıyla sonuç elde etmek daha zahmetli, zamana yayılan ve uzun vadede getirisi olan bir sürece tekabül etmektedir. Fakat sert güç unsurlarına göre daha kalıcı ve az maliyetli olabilmekte, uzun etkiler yaratabilmektedir. Bu nedenle yumuşak gücün etkili olması durumunda ülkelerin, kendi politikalarını diğer ülkeye kabul ettirebilme olasılıkları artmaktadır.

Yumuşak gücün kullanılması açısından her ülkenin kendine has girişimleri olabilmektedir. Güvenlik ortamının genişlemesi için devletlerin kendi imajlarını yaratması veya manipüle etmesi bu yollardan biridir. Örneğin Japonya ve Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yayılmacı ve vahşi görünümü imajlarını toparlamak adına daha barışçıl politikalar izlemişlerdir. Almanya'nın diğer Avrupa ülkeleriyle bütünleşmesi ve Japonya'nın Asya bölgesinde tehdit oluşturmamak için askerileşme harcamalarının azaltılması ve kendi kendini kısıtlaması gibi... Ya da başkalarının izlenimlerini zedeleme yoluyla alıcı ülkelere destek sağlama yoluna da gidilebilir. ABD'nin Sovyet Rusya'sını 'düşman imparatorluğu', İran, Irak ve Kuzey Kore gibi ülkeleri ise 'şeytan üçgeni' olarak tanımlaması örnek verilebilir. Ağ etkisi stratejisi olarak adlandırılan strateji ise, bir ülkenin hedef ülkelerin de alışkın olduğu, diğer bir ifadeyle, kabul ettiği normları ve teamülleri yaymasıdır. ABD'nin İngilizce dilini evrenselleştirmesi, ülkelerin neoliberal, demokrasi unsurlarını kullanması gibi politikalar sayılabilir (Çavuş, 2012: 26-27). Diğer taraftan ülkelerin yumuşak güç kullanırken en fazla kullanılan araçlar; kültür, siyasi değerler ve politikalar (Şener, 2014) iken günümüzde birçok devlet bu politikaları kullanarak etki yaratma yarışı içerisinde görülmektedir. Asıl belirleyici olan ise tüm bu yumuşak güç unsurlarının etkili ve doğru şekilde ne aşırı dozda ne de kesintili bir şekilde kullanılmasıdır. Bu araçları hedefleri doğrultusunda isabetli kullanan ülkelerin yumuşak güç unsurlarıyla hedeflerine daha rahat ulaştıkları da yadsınamayacak bir gerçek olarak görülmektedir.

3. ÇİN'İN YUMUŞAK GÜÇ KONSEPTİ VE ARAÇLARI

Yumuşak güç kavramının Çin açısından değerlendirilmesinin 1990'lara dayandığı görülmektedir. Bu dönemde Çin'de yumuşak güç konusunda onlarca makale ve analiz kaleme alınmış, 2000'lere doru da “Yumuşak Güç” isimli bir dergi de yayın hayatına başlamıştır (Nye & Wang, 2009: 18-22).

Bu paralelde Çin hükümetinin de yumuşak gücün etkisini yavaş yavaş kavradığı söylenebilir. Hu Jintao'nun 2002'de devlet başkanı olmasıyla yumuşak güç konsepti Çinli yöneticilerin gündeminde yer almaya başlamış, konuya daha dikkatli yaklaşımlar söz konusu olmuştur. Nye'in “yumuşak güç” konseptinin Çinli yöneticiler ve akademisyenler arasında giderek popülerlik kazanmasında çeşitli referansların da etkili olduğu yadsınamamaktadır. Çin tarihine ve kültürel arka planına atıfta bulunan yaklaşıma göre Konfüçyanizmin, fiziksel güçten ziyade ahlaki güç aracılığıyla egemenliğini sağlayan kral anlayışını yüceltmesi “yumuşak güç” konseptinin Çinli zihin yapısına uzak olmadığını göstermesi açısından Çinli yöneticiler tarafından benimsenmesinde kolaylık sağlamıştır (Glaser & Melissa, 2009: 10-26). Çünkü Konfüçyanizmin komşularla “yumuşak” bir ilişki geliştirmeye vurgu yapmakta, düşmanca tutum sergileyen halklara karşı dahi güç kullanmak yerine Çin'e ait medeni kültürün ve değerlerin cazibesinden faydalanılarak bu halklarla ilişki geliştirmenin daha doğru bir strateji olacağını salık verdiğini belirtmektedir. Çin dış politikasında son zamanda bir hayli popüler hale gelen “uyum” kavramını Konfüçyanizmle ilişkilendiriliyor olması ve Batılı bireyselci değerler sistemine ve çatışmacı diplomasi

anlayışına karşı çekici bir alternatif olduğu iddia edilmektedir. Benzeri şekilde, kadim Çin dış politika stratejisinin askeri çatışmadan ziyade diplomatik manevralara dayandığı, çatışmaksızın mücadeleyi kazanma anlayışının Çin stratejik kültürüne içkin olduğuna işaret edilmektedir (Wang, & Yeh-Chung, 2008: 426-445).

Diğer taraftan yumuşak güç hakkındaki tartışmalara paralel olarak, Çin'de Sovyetlerin çöküşünün temelinde de, yumuşak güç unsurlarının yeterince dikkate alınmaması gösterilmektedir. Bu tartışmalar, bir zamanlar ABD karşısında küresel hegemonya mücadelesi veren Sovyetler Birliği'nin, mücadeleyi yumuşak güç kavramını dikkate almaması nedeniyle kaybettiğine işaret etmektedir. Bu nedenle de Çin'in de aynı hataya düşmemesi gerektiği Çinli yönetici ve entelektüelleri arasında hemfikir olunan bir konu olagelmıştır.

Çin'in öncelikli hedefi ülkeye karşı gelişen uluslararası karşıtlığı ve kötü imajı değiştirmek olmuştur. Çünkü 1970-1990 arasında Çin'in uygulamış olduğu politikalar onu ilişki kurulması zor ve saldırgan bir ülke olarak görülmesine sebebiyet vermiştir. Birçok uzmanın da belirttiği gibi Çin'in yumuşak güç politikalarına yönelmesinde en güçlü sebeplerden biri bu olumsuz yargıları değiştirmek arzusu olmuştur. Diğer taraftan Pekin'in yumuşak güç politikalarının genelde ekonomik kaynaklarını arttırma, bölgesel sorunlardaki pozisyonunu güçlendirme temelinde gelişmesi, ABD'nin etkisini zayıflatmaya yönelik bir strateji olduğu düşünülmektedir. Her ne kadar Çin'in yumuşak gücünün arttırılması çabalarını ABD'yi dengelemek olarak okuyanlar ve yorumlayanlar varsa da; bu çabaların gerçek hedefinin hükümetin içerde meşruiyet kazanma çabalarına bağlayanlar da yadsınamayacak kadar fazladır (Demirtepe & Özertem, 2013).

Çin'in yumuşak güç politikalarında Çinli yöneticileri hangi amacın öne çıktığından çok, bu politikaların iç ve dış politik bağlamı ilgilendirmektedir. Bu politikalar, uzun dönemde yayılmış bir stratejiyi benimseyen bir devlet aklının ürünüdür. Nitekim 2003'de ilk kez üst düzey propaganda sorumluları ve dış politika uzmanları yeni konsepti değerlendirmek ve bir yol haritası çizmek amacıyla bir araya geldiğinde dış dünyada Çin'e yönelik "tehdit" algısını değiştirmek ve Çin'in yükselişinin küresel düzlemde bir imkân olduğunu ortaya koymak amacıyla öncelikle söylem değişimine gitme kararı almıştır. Ardından Çin yönetimi, 2007'de yumuşak güç politikalarını ulusal kalkınma stratejisinin önemli bir sütunu olarak formüle etmiştir. Nitekim Çin devlet başkanı Hu Jintao 2007'de Çin Komünist Partisi 17. Kongresi'nde yaptığı konuşmada Çin'in yumuşak güç politikaları doğrultusunda kullandığı enstrümanlar için daha çok yatırım yapmaya ihtiyacı olduğunu deklare etmiştir (Hu Jintao'nun Komünist Parti'nin 17. Kongresindeki Konuşma Metni). Konuşma sonrasında bu politikalar bağlamındaki uygulamalar için bütçeden milyarlarca dolar kaynak ayrılmıştır.

Hu Jintao'nun bu konuşmasından sonra harekete geçen yönetim; kültür ve eğitim alanlarında değişim programları başlatmış, Çin televizyon ve radyo yayınları uluslararasılaştırılmış, Çin kültürünü tanıtmak, ülkenin imajını iyi yönde değiştirmek ve Çince'yi yaygınlaştırmak amacıyla Konfüçyüs Enstitüleri kurdurulmuştur. 2012 yılına gelindiğinde Kamu Diplomasisi Örgütü inşa edilmiştir. Bu örgütün de amacı Çin'in anlam dünyasını tanıtmak, ortak bilinç tahsis etmek ve Çin'in barışçıl gelişmesiyle paralel bir şekilde uluslararası bir ortam hazırlamak olmuştur. Her ne kadar bu adımlar önemli olsa da Çin'in yumuşak güç adına yapmış olduğu harcamalara paralel bir sonuç elde edilememektedir. Joseph Nye'ye göre Çin'in yumuşak güç adına attığı adımlarda yapmış olduğu hata; politikaların çok merkezi bir şekilde devlet eliyle yapılmasında yatmaktadır. Oysa yumuşak güç, daha çok sivil toplumun, bireylerin ve şirketlerin ön planda olduğu yahut olması gereken bir alandır. Çin'in uygulamış olduğu politika ise savunmacı bir yumuşak güç izlenimi vermektedir (Gurbanmyradova, 2015).

4. ÇİN'İN ORTA ASYA'DAKİ YUMUŞAK GÜÇ POLİTİKALARININ NEDENLERİ

Orta Asya coğrafyası özellikle 1990'larda Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla Çin için daha etkin olabildiği bir bölge haline gelmiştir. Her ne kadar 1990'lara kadar net bir politika geliştirmemiş olsa da özellikle 1992 yılında Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan sınır anlaşmazlıklarını bitiren bir anlaşma imzalamışlardır. Daha sonra 2001 yılında Özbekistan'ın da katılımıyla oluşturmuş oldukları Şangay İşbirliği Teşkilatı ilişkilerin bir sistematığe kavuşmasına katkıda bulunmuştur. Aslında Çin henüz bölgede Rusya ile yarışır politik anlamda yarışır bir durumda değildir. Orta Asya bölgesinde oyun kurucu halen Rusya iken Çin ise bölgede Amerika'nın etkisinin azaltılmasında Rusya'nın yanında önemli bir güç olarak görülmektedir. Rusya da Çin olmaksızın bölgede kalıcı ve sürekli bir ekonomik ve politik düzenin olmayacağı görüşündedir. Orta Asya, Çin'in hemen yanı başında doğal kaynaklar olarak oldukça zengin bir

bölge görünümündedir. Diğer taraftan eski ipek yolu üzerinde doğu ve batıyı entegre eder vaziyetteki stratejik coğrafyasından dolayı Çin için vazgeçilmez bir konumdadır. Çin'in açıklamış olduğu İpek Yolu Ekonomik Kuşağı'nın da kalbini oluşturmaktadır (Li Hak & Zhenxu, 2009: 5-6).

Enerji konusu Pekin ile Orta Asya Cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerin itici gücü olarak belirlemektedir. Özellikle Çin'in enerjiye olan yüksek ihtiyacı da bölgeyi Çin için vazgeçilmez hale getirmektedir. Çin'in bu enerjiye ulaşması kadar önemli bir diğer parametre de bu enerji kaynaklarının güvenliğidir. Her ne kadar her ülke kendi enerji rezervlerini korumakta özverili olsa da bunun yeterli olmadığı uzmanlarca paylaşılmakta olan bir fikirdir. Enerji güvenliğini alamadan ne bölgesel ne de küresel bir güç olamayacağının farkında olan Çin; bu bölgede etkinliğini arttırmak için, öncelikle bölge ülkeleriyle olan ilişkilerini üst seviyelere çıkartmak istemektedirler (Duarte, 2013: 74-75).

Bölgede enerji güvenliğini sağlamak adına Çin'in girişimleri elbette vardır; yollar, köprüler, raylı sistemler bunlardan başlıcalarıdır. Ayrıca böylelikle hem bölge ülkelerinin altyapıları geliştirilmekte, hem de hükümetlerle işbirliği alanları genişletilmektedir. Çin'in ekonomik alanda yapmış olduğu bu girişimlerin politik sahaya ve dahası diğer alanlara da sirayet etmesi hedeflenmektedir. Bütün bunlar bir arada düşünüldüğünde Çin'in bölgeye uygulamış olduğu yumuşak güç politikalarının daha da anlamlı hale geldiği aşikâr olmaktadır (Swanström, 2011: 6-9).

Çin'i bölgede Orta Asya bölgesinde yumuşak güç politikalarına iten bir diğer neden ise, Çin'in bölgede kuşkuyla karşılanıyor olmasıdır. Her ne kadar bölge ülke liderleri Çin ile olan yatırımlarından, ekonomik ilişkilerinden dolayı Çin'i önemli bir ortak olarak lanse etseler de esasında Çin'in gerçek ajandası hakkında da şüphelerini belirtmektedirler. Bunun nedenlerinden biri Çin'in yumuşak güç politikalarının tek taraflı çıkarlara yönelik olması veya böyle algılanmasıdır. Yine Çin'in özellikle yatırımlarının olduğu alanlarda yerel halk tarafından yoğun protestolar olmaktadır. Bir diğer sebep ise Çin'in yatırımlarının olduğu alanlarda çevre kirliliğinin artması, Çinli şirketlerin bu konuda yeterli bir önlem almaması sayılabilir. Kısaca Çin;

- ✓ Çin'in yumuşak güç politikasının tek taraflı olması
- ✓ Çinli yatırımların olduğu yerde artan çevre kirliliği
- ✓ Çinli şirketlerin olduğu sektörlerdeki kötü çalışma koşulları
- ✓ Çinli göçmen işçilerin yaratmış olduğu rekabet dolayısıyla işsiz kalan yerel işçiler
- ✓ Çin'in bölgedeki çatışmacı tarihsel geçmişi... (Gurbanmyradova, 2015: 38-40)

Bütün bu nedenlerden dolayı Çin, bölge halkı tarafından kuşkuyla karşılanmakta ve paralel olarak yumuşak güç politikaları, bu alanlarda yapmış oldukları harcamaların oldukça fazla olmasına rağmen istenilen sonuçlara tam olarak ulaşamamaktadır. Bütün bu sebeplerin yaratmış olduğu ortamda Çin, yerel önyargıları kırmak, yeni bir imaj yaratmak, daha az maliyetle politikalarını iyi ilişkiler kurarak gerçekleştirmek adına Orta Asya'ya yönelik yaklaşımında yumuşak güç politikalarını devreye sokmuştur. Böylelikle küresel bir güç olmanın ön koşulu olarak gördüğü bölgesel entegrasyonu kendi lehine gerçekleştirerek, bu rekabet yolunda hem ekonomik büyümesini devam ettirme hem de rakipleriyle yarışabilme iddiasını sürdürmek istemektedir.

4.1. Çin'in Orta Asya'da Kullandığı Yumuşak Güç Araçları ve Bölge Ülkelerine Etkileri

4.1.1. Peripheral (Bölgesel) Diplomasi

Xi Jinping'e kadar Çin, Orta Asya ülkelerine yönelik kesin ve net bir politikaya sahip değildi. Xi Jinping, Orta Asya ülkelerinin Çin hakkındaki olumsuz görüşlerini ve endişelerini aşmak adına, bölge ülkeleriyle çatışmacı değil barışçı ve işbirlikçi bir ilişki geliştirilmesi adına adım atmış ve 2013 yılında bölgesel bir konferans toplanmasını sağlamıştır.

Xi Jinping, 2013 yılı Ekim ayında polit-büro daimi komitesinin bütün üyelerinin katıldığı bir bölgesel diplomasi konferansı düzenlemiştir. Konferansın amacı 5-10 yıl içerisinde Çin'in çevresindeki ülkelerle dış ilişkilerinin genel çerçevesini, stratejik amaçlarını ve temel prensiplerini belirlemek olmuştur. Jinping konferanstaki konuşmasında Çinli diplomatlara başarı için mücadele, daha aktif olma ve daha fazla inisiyatif alma prensiplerini benimsenmelerini tavsiye etmiştir (Gurbanmyradova, 2015: 26-28). Çevre diplomasisine rehberlik edecek temel kavramları ise dört karakter üzerinden açıklamaktadır: Qin (yakın

olma), cheng (güvenilir olma), hui (yarar sağlama) ve rong (kapsayıcı olma). Yeni stratejinin dört karakterinden ilki olan “Qin” yani yakın olma prensibi, sadece komşularla daha yakın ilişkiler kurmak değil aynı zamanda bölge meselelerine tarafsız kalmamak manasına gelmektedir. Bu yüzden Çin’in daha önce yapmadığı dost-düşman ayrımı, tarafsız duruşunun değişmesiyle daha çok dost edinmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır (Yıldırım, 2017: 17-18).

Bölgesel diplomasinin bir diğer hedefi de bölge ülkeleriyle kültürel ilişkilerin geliştirilmesi olmuştur. Buna göre daha iyi bir imaj yaratılması adına, yeni bir Çin hikâyesi oluşturulacak ve etkili, uzman, hitabeti yüksek kişiler aracılığıyla da bu politikalar bölge ülkelere anlatılacaktı. Bütün bu adımların Jinping tarafından anlatılması, deklare edilmesi Çin’in Orta Asya’ya yönelik yumuşak güç politikalarını seçtiğinin de en önemli ifadesiydi. Bu amaçla bölge ülkelerine ziyarette bulunan Çinli lider, etkili neticelerin alınmasının da önünü açmıştır (Ranade, 2014).

Jinping Kazakistan Nazarbayev Üniversitesi’ndeki konuşmasında, insan odaklı girişimlerin artırılacağını ve daha iyi bir gelecek için işbirliği yapılış gerektiğini vurgulamıştır. Yine burada eski İpek Yolu’nun tekrar canlandırılması gerektiğini tekrarlamış, kültürel diplomasi yoluyla insan odaklı ve bölgesel kalkınmayı teşvik eden bir dış politika izleneceğini işaret etmiştir. Konuşmasının sonunda Çin’in on yıl içerisinde 30.000 hükümet bursu sağlayarak Orta Asya ülkelerinden öğrencileri bu burslardan yararlandıracağını duyurmuş, bu bursların sadece öğrencilerle de sınırlı kalmayacağını ayrıca yine 10.000 akademisyen de bu burslardan Konfüçyüs Enstitüleri kapsamında yararlandırılacağını belirtmiştir. Konuşmasını gerçekleştirdiği Nazarbayev Üniversitesi’nden de 200 fakülte üyesini Çin’de yapılacak olan yaz kamplarına davet etmiştir (Swaine, 2013).

4.1.2. Konfüçyüs Enstitüleri

Çin’in her ne kadar ekonomik ve politik etkisi Orta Asya’da artmakta ise de yumuşak gücü o kadar hızlı olmamıştır. Çin’de yumuşak güç kullanımı üzerine yoğunlaşmaya başladığı 1990’lardan sonra Çin geleneksel kültürü, Çin dili ve geleneksel normlar ve felsefesi bu politikaların temel yapıtaşları olarak görülmüştür. Bu nedenle de Çin hükümeti temelde Çin kültürünü yaymak, onun cazibesini artırarak insanlara yeni bir Çin imajı sunmak adına yoğun çalışmalar yapmışlardır ki bunların belki de en önemlisi Konfüçyüs Enstitülerinde vücut bulmuştur (Petersen, 2013).

Çin diline ve kültürüne artan ilgiden faydalanan Hanban (Yabancı dil olarak Çince eğitiminden sorumlu Çin Ulusal Ofisi) bir çok ülkede Konfüçyüs Enstitüsü ve Konfüçyüs Koleji kurmuştur. Bir kültür-egitim projesi olarak görülen Konfüçyüs Okulları’nın “Dünya halklarına Çin dili ve kültürünü tanıtarak Çin ve dünya ülkeleri arasında dostane ilişkilerin kurulmasını amaçladığı” belirtilmektedir. Konfüçyüs Enstitüsü tüzüğünde, söz konusu okulların misyonu, Çin’in dünyada daha iyi anlaşılması, dünyada plüralizmin geliştirilmesi ve uyumlu toplumun oluşturulması olarak belirtilmiştir. Bu kurumların Çin’in siyasi nitelikli faaliyetlerin de yer almadığı, eğitim, kültür ve ekonomi alanındaki işbirliğinin artırılmasına yönelik çalıştığı da ifade edilmektedir.

Orta Asya’da ilk Konfüçyüs Okulu Özbekistan-Taşkent’te açılmıştır. Bu okul iki kere “Dünyanın En İyi Konfüçyüs Enstitüsü” unvanını almıştır. Ayrıca Çin, her yıl Şangay İşbirliği Örgütü çerçevesinde Özbekistan’a 20 lisans ve yüksek lisans kontenjanı sağlamaktadır. 5 Özbek üniversitesinde de Çince kurslar açılmıştır (Nogayeva, 2011: 41). Konfüçyüs Enstitüsü, Ekim 2008’de Tacik Devlet Üniversitesi bünyesinde açılmış; 29 Ağustos 2008’de Çin Cumhurbaşkanı Hu Jintao’nun Aşgabat ziyaretinde de Türkmenistan için gündeme getirilmiştir. Çin üniversitelerinde ortalama 3000 öğrencisi eğitim gören Kazakistan’da ilk Konfüçyüs Okulu Avrasya üniversitesinde, ikincisi Şubat 2009’da Almatı Farabi Üniversitesi bünyesinde açılmıştır. Mayıs 2009’da da Batı Kazakistan’da Çin yatırımcılarının yoğun ilgisini çeken Aktobe şehrinde ücretsiz Çince eğitimi vermek üzere üçüncü Konfüçyüs okulunun açılması için niyet mutabakatı imzalandı. İlk yıl Kazakistan’da eğitim gören öğrenciler, sonraki 3 yıllık eğitimi ise Çin’de tamamlamışlardır. Bölge yöneticileri, Çince öğrenmelerinin ardından yerli halkın Çin firmalarında istihdam edilmesiyle bölgenin yakın gelecekteki en büyük sorunu olan ucuz Çinli işçilerle mücadele edilebileceğini düşünmektedir. Yani bölge ülkelerinin aleyhine olan durumu lehe çevirme niyeti bulunmaktadır.

Konfüçyüsyen siyaset felsefesi ve dış politika, uluslararası çatışmaların çözümü, barışçıl yükseliş” kavramı ve “barışçıl kalkınma” konsepti üzerine bina olmuştur (Sayın, 2013: 233). Çin de Konfüçyüs’un bu moral değerlerinden hareketle geliştirdiği enstitülerle Çin kültürüne ve diline ilgiyi arttırmaya çalışmaktadır. Bütün bu adımlar özellikle Çin’in bölgede kendini anlatabilmesi adına önemli olmuştur. Özellikle bu

eğitimlerin kapsamının gençler olması da, ülkenin geleceğinde söz sahibi olacak olan nesiller yetiştirme, onlara Çin kültürünü empoze etme çabalarını göstermektedir.

4.1.3. Diğer Yumuşak Araçları

Çin'in Orta Asya'ya yönelik yumuşak güç politikaları sadece iyi komşuluk ilişkileri, bölgesel diplomasi, ya da Konfüçyus Enstitüleri ile sınırlı kalmamış, diğer taraftan bölgeyle daha yakın ilişkilerin kurulabilmesi adına politikalar ve hedefler çeşitlendirilmiştir.

Çin'in bölgeye ve özelde her bir devlete yönelik politikaları mevcuttur. Kazakistan'da Çin karşıtlığının arttığı bölgelerde araştırmalar yaptırılması için sağlanan fonlar bunlara örnek verilebilir. 2013 yılında Xinjiang'ta 5 farklı araştırma merkezi açılmış ve her bir Orta Asya ülkesiyle ilgili akademik çalışmalar yapılmasına teşvik sağlanmıştır. Diğer taraftan Çinli ve Orta Asyalı bürokratlar arasında da çeşitli programlar yapılmaktadır. Örneğin parlamenterlerin birbirlerinin başkentlerine yapmış oldukları ziyaretler bu kapsamdadır. Böylece ülkelerin Çin'in yönetim anlayışını benimsemeleri hedeflenmektedir (Gurbanmyradova, 2015: 34-37).

Çin, kamu diplomasisi çalışmalarında kültüründen de yararlanmaktadır. Crouching Tiger, Hidden Dragon, Hero gibi filmler, Bruce Lee, Jet Li, Gang Li, Zhang Ziyi gibi oyuncular, besteci Tan Dun ve piyanist Lang Lang, Edebiyat Nobel Ödülünü kazanan Gao Xinjian, ressam Fang Lijun tüm dünyada tanınmaktadır. Öte yandan Çin mutfağı, Çin astrolojisi, geleneksel Çin tıbbı, akupunktur, Dragon Festivali gibi kültürel çekicilik öğelerinden de yararlanılmaktadır (Akçadağ, 2010).

Pekin, önde gelen kamu diplomasisi araçlarından medyaya da büyük önem vermektedir. Mesela Kazakistan'da Xinhua ve Jibao adında iki tane Çin gazetesi faaliyet göstermekte, Çin lehine propaganda faaliyetlerinde bulunmaktadır. 2009'da Kırgızistan'da Batkan bölgesinde yaşayanlara yönelik 20.000 TV alıcısı gönderilmesi de önemlidir. Daha önce Özbek televizyon yayınlarını izlemek durumunda olan Kırgızlar, kendi hükümetleri aleyhinde yayınlara maruz kalmışlar ve durumdan şikâyetçilerdi. Çin'in bu hamlesiyle de bölgede gönülleri kazanma çabasında olduğu görülmektedir.

Çin'in uyguladığı bir diğer yumuşak güç aracı da 'yumuşak kredi'dir. Bu kredi uzun vadeye yayılan, düşük faiz fırsatıyla bölge ülkelerinin altyapı ve yatırım hamlelerini yapmaları için sağlanan bir kredidir. Kırgızistan 3 milyar dolar kadar bu krediden yararlandırılmıştır. Talepte bulunulması takdirde diğer ülkelere de bu teşvik ve kredilerin verileceği Çin hükümetince deklare edilmektedir.

Görüldüğü üzere Çin'in bölgeye ulaşmak, bölge insanına ve devletlerine daha iyi bir imaj çizmek adına birçok politika gerçekleştirmekte ve neticelerini de aşamalı olarak elde etmektedir.

5. SONUÇ

Çin, Orta Asya'ya yönelik politikalarını son yıllarda arttırmış, bölgede hem hükümetler tarafından hem de yerel halk nezdinde kabul görme arayışı içerisine girmiştir. Bölgedeki asıl hedeflerinin ekonomik dürtüler olduğu üzerine yeterince kanıt bulunmaktadır. Diğer taraftan yatırımlarını arttırdığı bölgelerde Çin karşıtlığının artması söz konusu olunca da, bölgeyi daha iyi anlamak, kalıcılığını meşru hale getirmek, politikalarını hayata geçirirken karşılaştığı mukavemeti azaltmak adına dış politikasında değişiklikler yapma ihtiyacı duymuştur. Bu paralelde yumuşak güç politikalarıyla hedefine daha kolay ulaşabileceğine inanan Çin yönetimi, yeni araçlarla ve kaynaklarla bölgeye ulaşmaya çalışmış, çeşitli politikalar geliştirmiştir.

Özellikle 2000'li yılların başlarında eski İpek Yolu'nu canlandırarak Orta Asya üzerinden Avrupa'ya kadar uzanan bir koridor açma girişimleriyle bu yolda önemli bir başlangıç yaptıkları söylenebilir. Çünkü bu koridor üzerinde Orta Asya'daki yerel halklar dâhil milyonlarca insana ulaşabilmek de mümkün olmuştur. Böylelikle eski Çin imajı silinerek, çatışmacı değil uzlaşmacı, tek taraflı değil işbirliğini önceleyen bir Çin imajı yaratılması hedeflenmiştir. Yumuşak güç üzerine tartışmaların yoğun olarak yapıldığı bir ortamda Çin'de bu anlamda kullanılacak en etkili araçlardan biri olarak kültür ön plana çıkmıştır. Eski Çin kültürünü ön plana çıkararak, onu tanıtarak bir çekicilik yaratılmaya çalışılmış, yeni bir hikâye ile yola devam edilmek istenmiştir. Buna paralel olarak, yeni Çin hikâyesinin hitabeti yüksek, sanatçılar ve akademisyenler aracılığıyla anlatılması fikrinin de başarılı sonuçlara götürdüğü gözlemlenmiştir.

Çin dilini insanlara öğretmek, kültür etkileşimini artırarak Çin kültürünü yaymak amaçlı kurulan Konfüçyus Enstitüleriyle oldukça başarılı olunmuştur. Orta Asya ülkelerinde açılan enstitülerle hem gençlere hem öğrencilere ve akademisyenlere ve hem de çalışanlara yönelik programlar düzenlenmiştir. Bütün bunların ışığında bölgede Çin' ve Çin kültürüne olan ilginin arttığı görülmüştür. Bölge ülkelerine

altyapı yatırımlarını gerçekleştirmelerine yönelik verilen yumuşak kredinin de yansımaları olumlu yönde olmuştur.

Diğer taraftan Çin'in yumuşak güç politikaları ve bu düzlemde yapmış olduğu harcamalar kıyaslandığında, istenilen sonuçlara aynı hızda ulaşamadığı görülmektedir. Bunda en temel eleştiri; Çin'in yumuşak güç politikalarının daha çok devlet kontrolünde, tek merkez tarafından gerçekleştirilmesidir. Joseph Nye 'nin de Çin'e yönelik eleştirisi bu yönde olmuştur. Ona göre, yumuşak güç unsurları daha çok sivil toplum, bireysel girişimler ve örgütler tarafından hayata geçirildiğinde daha etkili olmaktadır. Oysa Çin'de liderlerin girişimleri ön plana çıkmakta, bu da birçok önyargının oluşmasında ana sebeplerden biri olmaktadır.

Sonuç olarak, Çin her geçen gün Orta Asya'daki etkisini arttırmakta, bölgedeki önemli güçlerden biri olma özelliğini kuvvetlendirmektedir. Ayrıca bölgede kendisi adına önemli gördüğü hedefleri gerçekleştirmek adına, sadece sert güç araçlarının yeterli olmadığını, olmayacağını gören Çin yönetiminin yumuşak güç unsurlarıyla bölge hükümetlerine ve yerel halklara ulaşma çabaları da neticesini yavaş yavaş vermektedir. Netice olarak Çin; bölgede uzun vadeli çıkarlarını korumak adına en uygun ve meşru yol olarak gördüğü yumuşak gücünü hissettirmesini başarabildiği sürece, bölgedeki varlığını da sürdüreceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Akçadağ, E. (2010). "Yükselen Güç Çin'in Kamu Diplomasisi", <http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/83-yuekselen-guec-cinin-kamu-diplomasisi> / Erişim Tarihi: (20.04.2018).

Büyüköze, H. (2016). "Bir Etki Aracı Olarak Türk Yükseköğretiminin Yumuşak Güç Bağlamında İncelenmesi", Cilt 6, Sayı 1, Sayfa 44.

Çavuş, T. (2012). "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Yumuşak Güç Kullanımı", KSÜ İİBF Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Sayfa 26-27.

Demirtepe, T. ve Özertem S. (2013). "Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları." Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 65, Sayfa 102.

Duarte, P. (2013). "China As a Regional Power: The Case of Central Asia", Revista de Estudos Internacionais (REI), Cilt 4, Saayı 1, Sayfa 74-75.

Glaser B. S. ve Melissa E. M. (2009). "Soft Power with Chinese Characteristics: The Ongoing Debate" Chinese Soft Power and its Implications for the United States: Competition and Cooperation in the Developing World. (Ed. Carola McCiffert). Washington: Center for Strategic and International Studies, Sayfa 10-26.

Gurbanmyradova, D. (2015). "The Sources of China's Soft Power In Central Asia: Cultural Diplomacy", Yüksek Lisans, Central European Unversity Departman of International Relations and European Studies, Budapest.

Hu Jintao'nun Komünist Parti'nin 17. Kongresindeki Konuşma Metni, <http://www.china.org.cn/english/congress/229611.htm> /Erişim Tarihi: (12.04.2018).

Lı Hak, Y. ve Zhenxu, W. (2009). "China's Advancements in Central Asia: Limitations Toward a Regional Power", East Asian Policy, Cilt 1, Sayı 4, Sayfa 5-6.

Nogayeva, A.(2011). "Çin'in Orta Asya'daki Yumuşak Gücü", 21. Yüzyıl Dergisi, Sayı 26, Sayfa 41.

Nye J. S. ve Wang J. (2009). "Hard Decisions on Soft Power: Opportunities and Difficulties for Chinese Soft Power", Harvard International Review, Cilt 31, Sayı 2.

Nye J. S. (2003). Amerikan Gücünün Paradoksu (Çev.:Gürol Koca), Literatür Yayıncılık, İstanbul.

Ranade, J. (2014). "Centre for China Analysis and Strategy", https://ccasindia.org/article_details.php?aid=14 /Erişim Tarihi: (17.04.2018).

Petersen, M. M. (2013). "Soft Power in China: An Historical Analysis of The Notion And Role of Soft Power", Yüksek Lisans Tezi, Aalborg University International Affairs – Culture and Global Studies, Aalborg.

- Sandıklı, A. (2015). “Türkiye’nin Jeopolitiği, Yumuşak Güç Savaşları ve Terörizm”, Bilgesam Yayınları: İstanbul.
- Sayın, Y.(2013). “Konfüçyüs’ün Yeniden Keşfi ve Çin’in Dış Politikasında Dönüşüm”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 29, Sayfa 233.
- Swaine, M. D. (2013). “Chinese Views and Commentary on Periphery Diplomacy”, <https://www.hoover.org/sites/default/files/research/docs/clm44ms.pdf> / Erişim Tarihi: (19.04.2018).
- Swanström, N. (2011). ‘China and Greater Cenral Asia: New Fronties?.’ Central Asia-Caucasus Institute Silk Road Studies Program, Sayfa 6-9.
- Şener, B. (2014). “Dış Politikada Yumuşak Güç Olgusu”, Politik-Sosyal-Kültürel Araştırmalar Merkezi, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/politik-sosyal-kulturel-arastirmalar-merkezi/2014/02/10/7423/dis-politikada-yumusak-guc-olgusu/> Erişim Tarihi: (08.04.2018).
- Yıldırım N. E. (2017). Çin Dış Politikasında İttifak Yapmama Prensibi: Akademik Tartışmalar, Savunma Bilimleri Dergisi, Cilt 16, Sayı 2, Sayfa 17-18.
- Yılmaz, S. (2011). ‘Yumuşak Güç ve Evrimi’, Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, Cilt 3, Sayı 12, Sayfa 33-34.
- Wang, H. ve Yeh-Chung L. (2008). “The Conception of Soft Power and its Policy Implications: A Comparative Study of China and Taiwan”, Journal of Contemporary China, Cilt 17, Sayı 56, Sayfa 426-445.

